

De heer Broekema koestert de schat van Ter Laan.

Wie elders op deze pagina de droge opsomming ziet van de verschillende rubrieken, waarin het Ter Laan-archief is verdeeld, begrijpt waarschijnlijk niet, dat zeer vele enthousiast hebben

beheerder van deze massa papieren, de directeur van de Groninger Culturele Gemeenschap, de heer Swier Broekema steekt zijn vreugde over het gebeuren echter niet onder stoelen of banken. Hij

De eerste zending van het archief van K. ter Laan bevindt zich momenteel in de kantoren van de Groninger Culturele Gemeenschap. Een schematische indeling van het materiaal levert de volgende rubrieken op:

1. Uitgegeven en onuitgegeven manuscripten. Hiertoe behoren:
 - a. Afscheiding in Groningen.
 - b. De vrouw in de Groninger letteren.
 - c. De dominee in de Groninger letteren.
 - d. Folklore in de Groninger letteren II.
 - e. Folklore in het werk van mevrouw Wijnholds-Mein.
 - f. Schuld, vertaling Duits toneelstuk van Stavemagen.
2. Kranten. Het betreft hier een aantal nummers van in Duurswold omstreeks de eeuwwisseling verschijnende weekblad, waaraan door K. ter Laan medewerking werd verleend

en propagandakrantjes ter gelegenheid van verzingen in 1901 en 1905 door de S.D.A.P. uitgegeven

3. Notulen van de debatingclub „Excelsior” Slochteren in 1892.

Een vijftal notulenboeken van de debatingclub „Excelsior” te Slochteren, alle uit het begin van de negentiger jaren der vorige eeuw daterend, is bewaard gebleven. De club bestond uit een tiental leden, die kwamen eenmaal per maand bijeen, terwijl de vergaderingen verliepen volgens een vast patroon. De indeling was dan als volgt. 1. Opening; 2. Notulen; 3. Samenzang onder leiding van de zangdirecteur; 4. Behandeling van een onderwerp uit de door de club opgestelde lijst van onderwerpen in de vorm van stellingen; 5. Oppositie tegen de stellingen; 6. Eventueel behandeling van een tweede onderwerp; 7. Samenzang als 3:8. Een of meer speeches („spietseren”); 8. dan wel luimige voordrachten; 9. Sluiting. De club kende een boetestelsel.

Ter Laan is een wetenschappelijk studie waard

het Neder-Saksisch Instituut van de Rijksuniversiteit in Groningen maakt van de Groninger Cultuur”.

Swier Broekema voelt zich dan ook

een erg zuinig man, die nooit iets weggooide, vooral niet als het papier betrof. Een fraai voorbeeld daarvan is de brief, die Ter Laan ontving van de Groninger dichter Simon van Wattum. Op de achterkant maakte Ter Laan een klasje, waarin hij een brief aan Prins Bernhard voorbereide..... Swier Broekema, lachend: „Ja, Ter Laan maakte alle voorbereidingen, die Ter Laan

waarin hij medewerking vroeg van de lezers bij problemen, waarop hij stuitte bij de voorbereiding van zijn Nieuw Groninger Woordenboek, eindelijk compleet. De schriften, die Ter Laan aanlegde in zijn onder-

Wie elders op deze pagina de droge opsomming ziet van de verschillende rubrieken, waarin het Ter Laan-archief is verdeeld, begrijpt waarschijnlijk niet, dat zeer velen enthousiast hebben geregeerd, toen bekend werd, dat de literaire nalatenschap van K. ter Laan definitief naar Groningen zou komen. De tijdelijk

beheerder van deze massa papieren, de directeur van de Groninger Culturele Gemeenschap, de heer Swier Broekema steekt zijn vreugde over het gebeuren echter niet onder stoelen of banken. „Ik ben ontzettend blij, dat deze collectie naar Groningen is gekomen. Het is een verzameling, die helemaal past in de studie, die

het Neder-Saksisch Instituut van de Rijksuniversiteit in Groningen maakt van de Groninger Cultuur”.

Swier Broekema voelt zich dan ook al bijna helemaal thuis in de doolhof van deze bijna niet te ontwarren materiaalkluwen. Toen we hem deze week opzochten om voor Deze Krant een kleine bloemlezing samen te stellen, toonde hij zich dan ook een uitstekende gids.

een erg zuinig man, die nooit iets weggooid, vooral niet als het papier betrof. Een fraai voorbeeld daarvan is de brief, die Ter Laan ontving van de Groninger dichter Simon van Wattum. Op de achterkant maakte Ter Laan een kladje, waarin hij een brief aan Prins Bernhard voorbereidde..... Swier Broekema, lachend: „Ja, Ter Laan maakte alles productief. In dit laatste geval moet je je natuurlijk wel gaan afvragen, welke kant van deze brief literair-historisch het meest van belang is”.

Het is, volgens Broekema, moeilijk om een oordeel te geven over de vraag of deze onuitgegeven manuscripten alsnog zouden moeten worden uitgegeven. „Misschien heeft Ter Laan zelf het wel niet de moeite waard gevonden. We moeten in dat opzicht ook niet gaan werken met valse sentimentaliteit, waardoor je gaat zeggen, dat alles, wat Ter Laan in zijn leven heeft geschreven, van eminent belang is. Het is wel belangrijk, dat er geprofiteerd kan worden van deze geweldige collectie gegevens, die hij in de loop van zijn leven heeft verzameld. Men kan zich daardoor een completer beeld vormen van zijn belang voor de Groninger cultuur, het algemeen en de Groninger letteren in het bijzonder”.

Naast de manuscripten zijn er natuurlijk ook andere zaken, die de aandacht vragen. Zo zijn nu de vragenlijsten, die Ter Laan in de diverse dagbladen liet plaatsen en

waarin hij medewerking vroeg van de lezers bij problemen, waarop hij stuitte bij de voorbereiding van zijn Nieuw Groninger Woordenboek, eindelijk compleet. De schriften, die Ter Laan aanlegde in zijn onder-

Het Melkmeisje.

Door den heer *Rink* werd voorgesteld om eenige schilderijen, waaronder een beroemd werk, het „Melkmeisje” voor het Rijk aan te koop voor f 751.400. De vereeniging „Rembrandt” zou daarvan 2 ton betalen, zoodat het Melkmeisje aan den Staat nog ongeveer f 500.000 kostte.

Daartegen hebben de soc.-dem. kamerleden zich met kracht verzet. In het Rijksmuseum te Amsterdam bevindt zich reeds een schat van schilderijen, miljoenen guldens waard.

Er was dus geen bepaalde behoefte aan het Melkmeisje.

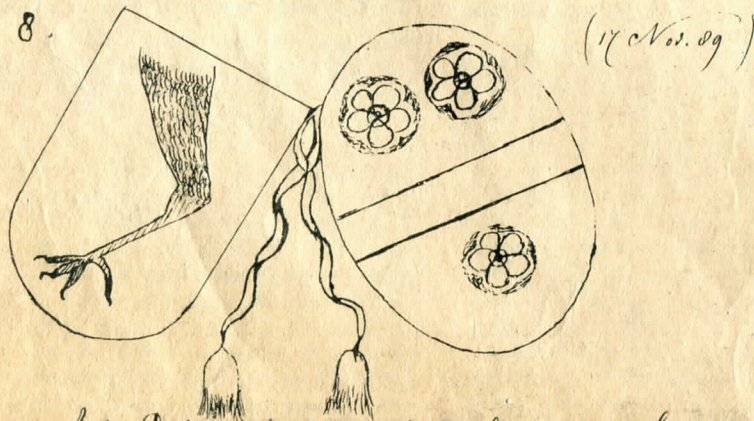
Het gaat ook niet aan, om alle mooie schilderijen, die hier in 't land zijn, tot elken prijs hier te houden. Laat de Nederlandsche kunst ook maar bekend worden over de grenzen.

Bovendien zou vijf maal honderd duizend gulden wel op nuttiger en noodiger wijze kunnen worden besteed.

Op voor 't Staatspensioen.

In Denemarken, Nieuw-Zeeland, den Australischen Statenbond en in Engeland is de Staatspensioeneering ingevoerd.

Een artikeltje uit het blad „Het arbeidende volk” dat ter gelegenheid van de verkiezingen in het gebied rond Hoogezand verscheen. Ter Laan en de cultuur.

Uit de verschillende stukken kozen we een aantal saillante details. Er zou meer, veel meer zelfs, geschikt zijn voor reproductie, omdat het razend interessant is, maar helaas ontbreekt daarvoor de ruimte. Tussen de documenten bevinden zich verschillende manuscripten, die nooit in boekvorm zijn verschenen. Enkele voorbeelden daarvan zijn „Laand en lu van Fivelgo”, „De dominee in de Groninger letteren”, „De vrouw in de Groninger letteren”, „Folklore in de Groninger letteren, deel 2”, „Geschiedenis van de provincie Gronin-

PLUS

gen”, „Over de Woldstreek en de Woldjers”. (dat waarschijnlijk gedeeltelijk is opgenomen in de „Geschiedenis van Slochteren”) en een onderzoek naar de folklore in de werken van mevrouw Wijnholds-Mein, die veel over Westerwolde heeft gepubliceerd.

Veel van deze manuscripten zijn geschreven op de achterkanten van drukproeven of brieven. Ter Laan was

Ad Dei optimi maximi gloriam ecclesiae Christianae incrementum animarum solatium ossuim regnum devoto erga religionum obsequio nullog alunde quæsito subsidio patere veritatum doctor: has artes condicurarunt Henricus Piccardt et Anna Elisabetha Bengers coniuges 1694.

Audivi orationem tuam et eligi legum istum mihi indignum sacrificij. 2 Chron. 7
Hartstedeker Koerk.

9. *Shulde aan* (17 Nov. 89) ---
Mr. Joan Diederik Troosting:
In allen tyel zij u deen' ziele
Van onsen dank voor 't polsterwerk

Een pagina uit één van de schriften die Ter Laan gebruikte bij de voorbereiding van zijn lessen.

Te Appingedam 17. 89

*Ik nodig om ter Gods dienst gaan,
Ik kondig 't werk en rusttijt aan
en geef van vreugt ook teken;
't versterven en begravingstond.
Ik aan de levende ver...
Geeft acht dan op mijn spreken.*

Freund;

*Na de
voorgd*

Op deze kaartjes noteerde Ter Laan al zijn gegevens. De meeste zijn verloren gegaan.

van K. ter Laan
van de Groninger
sche indeling van
en op:

riipten.

en.
II.
v Wijnholds-Mein.
k van Stavemagen.

van in Duurswold
ijnende weekblad,
ing werd verleend

en propagandakrantjes ter gelegenheid van verkiezingen in 1901 en 1905 door de S.D.A.P. uitgegeven.

3. Notulen van de debatingclub „Excelsior” te Slochteren in 1892.

Een vijftal notulenboeken van de debatingclub „Excelsior” te Slochteren, alle uit het begin van de negentiger jaren der vorige eeuw daterend, is bewaard gebleven. De club bestond uit een tiental leden, zij kwamen eenmaal per maand bijeen, terwijl de vergaderingen verliepen volgens een vast patroon. De indeling was dan als volgt. 1. Opening; 2. Notulen; 3. Samenhang onder leiding van de zangdirecteur; 4. Behandeling van een onderwerp uit de door de club opgestelde lijst van onderwerpen in de vorm van stellingen; 5. Oppositie tegen de stellingen; 6. Eventueel behandeling van een tweede onderwerp; 7. Samenhang als 3; 8. Een of meer speeches („spietsen”) dan wel luimige voordrachten; 9. Sluiting. De club kende een boetestelsel.

4. Cahiers met diverse gegevens.

Ter Laan verzamelt al van jongs af aan gegevens van allerlei aard, doch in het bijzonder die liggend op het terrein van de gewestelijke historie. Enkele van de eerste cahiers zijn bewaard gebleven.

5. Correspondentie betreffende Jaarfke.

2e druk Nw. Gron. Woordenboek.
Reacties van belangstellenden, deskundigen en vrienden op toezending van een exemplaar van b.v. Jaarfke.

6. Cahiers met vragenlijsten betreffende het Nw. Groninger Woordenboek.

In deze cahiers bevinden zich de vragenlijsten, die Ter Laan liet plaatsen in de pers ten einde gegevens te verzamelen voor het Nw. Gron. Woordenboek.

7. Een klein gedeelte van het fiches-archief

Op deze kaartjes bewaarde Ter Laan vele van de gegevens die hij voor zijn boeken gebruikte.

Laan is een schappelijke waard

een erg zuinig man, die nooit iets weggooid, vooral niet als het papier betrof. Een fraai voorbeeld daarvan is de brief, die Ter Laan ontving van de Groninger dichter Simon van Wattum. Op de achterkant maakte Ter Laan een kladje, waarin hij een brief aan Prins Bernhard voorbereidde..... Swier Broekema, lachend: „Ja, Ter Laan maakte alles productief. In dit laatste

waarin hij medewerking vroeg van de lezers bij problemen, waarop hij stuitte bij de voorbereiding van zijn Nieuw Groninger Woordenboek, eindelijk compleet. De schriften, die Ter Laan aanlegde in zijn onder-

wijstijd, met alle mogelijke gegevens, die hij kon gebruiken bij zijn lessen, geven een fraai beeld van het toenmalige onderwijssysteem. Ook de verschillende verkiezingskrantjes van de SDAP leveren boeiende lectuur op, evenals een exemplaar van „Jaarfke”, dat tussen 1900 en 1920 werd gedrukt en uitgegeven door de heer Bakker in Drieborg. Ter Laan kon het niet laten om bij zijn voorbereidingen gebruik te

Het Melkmeisie.

Propheeye.

of te Voorzegginge
van een geheeten

JARFKE.

Van veel wonderlijke dingen die na zijn tijd geschieden in 't Old-Ampd ende Westerwoldinge-Land alsmede in 't kleine Old-Ampd, en van den krijgshandel ende verdistrueringe in Groninger-Land.

Opnieuw naar den oorspronkelijken uitgaaf van 1544 met onze Hollandsche letter godrukt door den uitgever dezes.

J. BAKKER — DRIEBORG.

Het omslag van de uitgave van „Jaarfke” door J. Bakker uit Drieborg.

het Neder-Saksisch Instituut van de Rijksuniversiteit in Groningen maakt van de Groninger Cultuur".

Swier Broekema voelt zich dan ook al bijna helemaal thuis in de doolhof van deze bijna niet te ontwarren materiaalkluwen. Toen we hem deze week opzochten om voor Deze Krant een kleine bloemlezing samen te stellen, toonde hij zich dan ook een uitstekende gids.

Uit de verschillende stukken kozen we een aantal saillante details. Er zou meer, veel meer zelfs, geschikt zijn voor reproductie, omdat het razend interessant is, maar helaas ontbreekt daarvoor de ruimte. Tussen de documenten bevinden zich verschillende manuscripten, die nooit in boekvorm zijn verschenen. Enkele voorbeelden daarvan zijn „Laand en lu van Fivelgo”, „De dominee in de Groninger letteren”, „De vrouw in de Groninger letteren”, „Folklore in de Groninger letteren, deel 2”, „Geschiedenis van de provincie Gronin-

een erg zinnig man, die nooit iets weggooide, vooral niet als het papier betrof. Een fraai voorbeeld daarvan is de brief, die Ter Laan ontving van de Groninger dichter Simon van Wattum. Op de achterkant maakte Ter Laan een kladje, waarin hij een brief aan Prins Bernhard voorbereidde..... Swier Broekema, lachend: „Ja, Ter Laan maakte alles productief. In dit laatste geval moet je je natuurlijk wel gaan afvragen, welke kant van deze brief literair-historisch het meest van belang is”.

Het is, volgens Broekema, moeilijk om een oordeel te geven over de vraag of deze onuitgegeven manuscripten alsnog zouden moeten worden uitgegeven. „Misschien heeft Ter Laan zelf het wel niet de moeite waard gevonden. We moeten in dat opzicht ook niet gaan werken met valse sentimentaliteit, waardoor je gaat zeggen, dat alles, wat Ter Laan in zijn leven heeft geschreven, van eminent belang is. Het is wel belangrijk, dat er geprofiteerd kan worden van deze geweldige collectie gegevens, die hij in de loop van zijn leven heeft verzameld. Men kan zich daarvoor een compleet beeld vormen van zijn belang voor de Groninger cultuur, het algemeen en de Groninger letteren in het bijzonder”.

Naast de manuscripten zijn er natuurlijk ook andere zaken, die de aandacht vragen. Zo zijn nu de vragenlijsten, die Ter Laan in de diverse dagbladen liet plaatsen en

waarin hij medewerking vroeg van de lezers bij problemen, waarop hij stuitte bij de voorbereiding van zijn Nieuw Groninger Woordenboek, eindelijk compleet. De schriften, die Ter Laan aanlegde in zijn onder-

Het Melkmeisje.

Door den heer *Rink* werd voorgesteld om eenige schilderijen, waaronder een beroemd werk, het „Melkmeisje” voor het Rijk aan te kopen voor f 751.400. De vereeniging „Rembrandt” zou daarvan 2 ton betalen, zoodat het Melkmeisje aan den Staat nog ongeveer f 500.000 kostte.

Daartegen hebben de soc.-dem. kamerleden zich met kracht verzet. In het Rijksmuseum te Amsterdam bevindt zich reeds een schat van schilderijen, miljoenen guldens waard.

Er was dus geen bepaalde behoefte aan het Melkmeisje.

Het gaat ook niet aan, om alle mooie schilderijen, die hier in 't land zijn, tot elken prijs hier te houden. Laat de Nederlandsche kunst ook maar bekend worden over de grenzen.

Bovendien zou vijf maal honderd duizend gulden wel op nuttiger en noodiger wijze kunnen worden besteed.

Op voor 't Staatspensioen.

In Denemarken, Nieuw-Zeeland, den Australischen Statenbond en in Engeland is de Staatspensioneer ingevoerd.

Een artikeltje uit het blad „Het arbeidende volk” dat ter gelegenheid van de verkiezingen in het gebied rond Hoogezand verscheen. Ter Laan en de cultuur.

bestijnd, met alle mogelijke gegevens, die hij kon gebruiken bij zijn lessen, geven een fraai beeld van het toenmalige onderwijssysteem. Ook de verschillende verkiezingskrantjes van de SDAP leveren boeiende lectuur op, evenals een exemplaar van „Jaarfke”, dat tussen 1900 en 1920 werd gedrukt en uitgegeven door de heer Bakker in Drieborg. Ter Laan kon het niet laten om bij zijn eigen heruitgave van dit middeleeuwse verhaal fijntjes te vermelden, dat Bakker veel had weggelaten en veel fout had overgenomen.

Swier Broekema zegt, terwijl hij de collectie nog eens overziet: „Ja, Ter Laan, de persoon en zijn werk zijn zeker een biograaf van allure waard. Het zou erg goed zijn als de provincie Groningen voor een degelijke biografie, waarin tevens de balans van het Groninger culturele leven tot aan de dood van Ter Laan kan worden opgemaakt, gelden beschikbaar zou stellen. Zijn hele figuur is een wetenschappelijke studie waard.

Dan zal tevens blijken, dat Ter Laan ook op een ander gebied erg belangrijk is geweest. Hij heeft namelijk enorm vaak anderen, zoals dichters en schrijvers — ik mag wel zeggen bijna alle Groninger letterkundigen van nu — aangespoord om iets te publiceren. Er zijn inderdaad velen geweest, die de stimulerende invloed van Ter Laan hebben ondervonden. Ook op deze wijze heeft de Groninger cultuur van Ter Laan geprofiteerd”.

ROEL DIJKHUIS

Opnieuw van de oorspronkelijke uitgave van 1544 met onze Hollandse letter godrukt door den uitgever dezes.

J. BAKKER — DRIEBORG.

Het omslag van de uitgave van „Jaarfke” door J. Bakker uit Drieborg.

Het nieuwe Groninger Woordenboek.

6ste VRAGENLIJST.

1. Molema vermeldt: der oet kiazien: ge-noaten oetpliten; oetputen; oetbullen; oet-deupen; oetdolen; oet-draitig; oeterste; oet stee of per stee — volstrekt; 'n oetgespier-de oavond; oetkleen; oetpleken. Waar en hoe worden deze woorden gebruikt? Voorbeelden!
2. Voor Westerwolde wordt opgegeven: oetham = uithoek; hne oethoedain of oethoelen; oetscheiden — overhijden; oetsimelaalen = uidenken; oetstrieken = overloopen; oettien — uitgaan (hoe is de vervoering?); oetvaal = instaat van 'n swien.

Bevestiging gevraagd.
3. Van 't Hoogeland: oetschötjen, een knikerspel; oetspalken of oetspleken scheuren door droogte; 't vlees oetspalken loaten door het in water te zetten; in dit geval ook oetspieten; de hoeshöllen is haldald oetstuid; oetvondig moeken en oetvondig maoken; oetwelek.

Waar zijn deze woorden gangbaar en hoe worden ze gebruikt?

4. Wat verstaat men onder oetwraan laand? Kan oelderwets ook vroegwits betekenen? Hoe heet het laatste oehsel in de volkstaal?

5. Van 't W. K.: eerappels nutzetten; nutzudeln = oetrunegen; öfbrek öfbreuk; 't weer buit öf; öfdracht = helling; öfdrachtig = hellend; öfgranteeren = öfgrontaalern; öfgrontaalern; Ik bin der op öfkeken.

6. Uit de Veenkoloniën: 'n slootswaal öfböllen; klaaler öfborzen; öf-bringen — öflevern; onder 't öfdak wonen; hal luip wat e öfhaalzen kon; ain öfheuvein — öfnaanwen; ook ain öfjaken; ain öfkevaalern — öfkomfooin; weer niet te verwarren met öfkonfoezen.

7. Van 't Oeldambt: öfschuun, öfschöel = hellend; öfschöllen = hellen; öfschoelvern = öfschilvern; öfsoeterd = afgemat; 'n öfstruver = afzetter; ain öfstoakeln = iemand een pak slaag geven; öfzlegen = klenzen; öfzjen = afroemen.

8. Teekening gevraagd van 'n öfshrievoer, 'n riegler en 'n blökker.

Idem van een korrewoagen. Idem van 'n ouderwetsche hoal aan de hoalboom. Een zeer eenvoudige schets is ook reeds welkom.

9. Hoe gaat het spel van ökkordeböök mit hoavevren?

En wat voor een spel is öldoantjen?

10. Bestaat de naam ulft voor oifant? Opnieuw een woord van dank aan de Redactie voor de plaatsing en aan de medewerkers voor hun belangstelling. Ook steeds gaarne opmerkingen bij de verschijnende afleveringen. Nieuwe medewerkers zijn nog steeds welkom, om een algemeen overzicht te verkrijgen.

Zaandam, 24 Mei 1926.

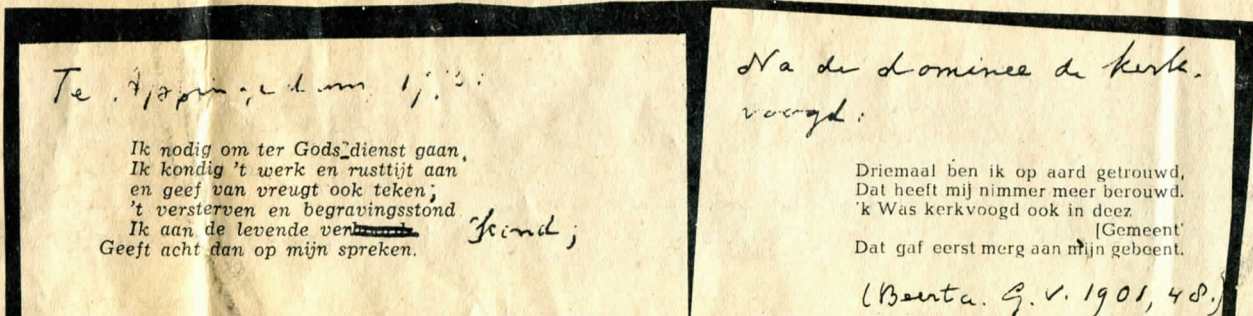
K. TER LAAN.

Een van de vele vragenlijsten die Ter Laan in de dagbladen liet plaatsen.

PLUS

gen”, „Over de Woldstreek en de Woldjers”, (dat waarschijnlijk gedeeltelijk is opgenomen in de „Geschiedenis van Slochteren”) en een onderzoek naar de folklore in de werken van mevrouw Wijnholds-Mein, die veel over Westerwolde heeft gepubliceerd.

Veel van deze manuscripten zijn geschreven op de achterkanten van drukproeven of brieven. Ter Laan was

Op deze kaartjes noteerde Ter Laan al zijn gegevens. De meeste zijn verloren gegaan.